НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ:

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА
КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:
ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 дин. месечно
ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0·40 дин.
ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 дин. месечно

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:
Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 120 | УТОРАК 9 АПРИЛА 1891 | Година I

92 САСТАНАК

12 марта 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК
Паја Вуковић

СЕКРЕТАР
Ранко Петровић

(НАСТАВАК)

(Молбе и жалбе)

Секретар чита:

Фабриканти цигарпапира из Београда жале се на предложени закон о трошарини; и

Спира Јовановић, закупац Нишке Бање, жали се против начелника среза трстеничког.

Потпредседник — Све ове молбе и жалбе упућују се надлежном одбору.

Изволте чути једну молбу посланика за осуство.

Секретар чита:

Народној Скупштини

Молим Народну Скупштину да ми дозволи три дана одсуства по ради нужних мојих послова.

12 марта 1891 год.
Београд.

Л. Бошковић
НАРОДНИ ПОСЛАНИК

Потпредседник — Одобрава ли Скупштина тражено осуство? (Одобрава).

Изволте чути једну интерпелацију на министра финансија.

Секретар чита:

Интерпелација
НА
Господина министра финансије

При спроводу буџета Народној Скупштини казао је г. министар да је 1889 год. и 1890 године продато 38.325 комада лутриских обвезница, од стране државе.

Вредност тих папира износи преко три милијуна динара.

За то тражимо да г. министар одговори:

1, Кад је продао те лутриске обвезнице;
2, Коме их је продао;
3, По ком их је курсу продао;
4, Да ли их је продао по претходној понуди купцима јавно, или је продао једном лицу приватно, док други купци нису ни знали.
5, Мисли ли г. Министар да је заштитно државне интересе у потребној мери, кад је папире од толике вредности продао тим начином?
6, Нашто је употребљен новац од тих продатих папира.

11 Марта 1891 год.
у Београду

ИНТЕРПЕЛАНТИ:
Ј. Ђ. Авакумовић, Жив. Величковић, Тома Јовановић, Ст. Рибарац, Јанча Јовановић, Д. А. Машић.

Потпредседник — Прочитана интерпелација упућује се надлежном министру, да на њу у своје време одговори.

Изволте чути једну интерпелацију на г. министра војног.

Секретар чита:

Интерпелација
НА
Г. Министра Војног.

Као што је познато све су општине у Србији дужне да набаве кола за војну потребу, за тако звану комору. Ово су општине дужне да учине о своме трошку и на на начин који оне за најподеснији нађу. Како сам пак дознао, Министарство је војно поверило израду 160 комада таквих кола, поткивачкој школи у Београду, тако, да ће поменуте општине имати да плате трошак по рачуну који им Министарство војно поднело буде. Ова је израда поверена тој школи не редовним путем, путем јавне лицитације, већ испод руке.

Поткивачка школа опет са своје стране, не гради ова кола сама, већ њезин управник само набавља дрво, гвожђе и остали материјал па шаље казненом заводу градском, те један део тих кола граде осуђеници. Али, како осуђеници нису у стању да сав потребни број кола израде, то је управник поткивачке школе овластио опет подручне му органе да траже по Београду поједине занатлије, који би се посла примили, али тако, да им поткивачка школа преда материјал, на само израда да им се плати.

Онакав поступак је тростуко штетан: штетан је на првом месту за Министарство војно, штетан је за општине, а штетан је и за поједине грађане — занатлије.

За министарство је штетан, јер скупље кошта, пошто ту мора да заради и онај који набаља материјал и поткивачка школа и казнени завод и занатлије. Штете се општине, јер би оне у својим окружним местима могле кола јефтиније набављати, а у штети су и поједине занатлије нарочито по унутрашњости, којима би се дала прилика, да коју пару зараде.

Па како мислим да ни држава ни државна надлештва немају права да спекулишу и тргују на штету држављана, нити пак могу имати интереса да спречавају легалну зараду нашим занатлијама, то сам слободан, да као народни посланик замолим г. министра војног, до ми изволи одговорити:

1, Ако Министарство војно већ сматра, да кола, која имају општине да набаве, ваља оно само да набави и да општинама рачун поднесе, онда зашто министарство није расписало јавни стечај за набавку тих кола, као што то наређује закон о држању лицитација, који важи за сва надлештва, па и за министарство војно.

2, Зашто је рад поверен поткивачкој школи, кад она није за то позвана и кад у целој земљи има у свакој варошици добрих занатлија, који би се тога посла радо примили?

3, Да ли г. министар војни мисли и даље да овај посао остави поткивачкој школи, на штету грађана — занатлија, који све државне терете подносе, па према томе имају и права на извесне обзире од стране државе.

8 марта 1891 год.
Београд.

ИНТЕРПЕЛАНТ
НАРОДНИ ПОСЛАНИК ЗА ГРАД БЕОГРАД
Милош Обркнежевић

Потпредседник — Ово питање упућује се надлежном министру да у своје време на њега одговори.

Част ми је известити Народну Скупштину да је дошао са осуства посланик Добра Ружић; а тако исто да сам због хитних послова дао три дана осуства посланику Кости Динићу.

Сад прелазимо на дневни ред. На дневном је реду одговор г. министра унутрашних дела на интерпелације. Изволте чути г. министра.

Министар унутрашњих дела Ј. Ђаја — Посланик г. Ст. Максимовић упутио је на мене интерпелацију због извршења наплате извесне суме од Радивоја Марковића из Азање за рачун Кирила Николића из Пожаревца.

Г. интерпелант жали се на нехатност власти, па у интерпелацији чак каже, да том Радивоју Марковићу није предато решење ни до данас. Међутим то не стоји, јер Радивоју је предато решење. Према томе, отпада ово прво питање г. интерпеланта.

Што се тиче питања, зашто није извршено то решење и зашто није наплаћен дуг од овога Радивоја, — одговор је у томе, што има и других поверилаца, који стоје на реду пре Кирила, међутим има и меничног дуга; и напослетку није ово решење извршено због натрпаности посла у канцеларији, а сад се ради свим силама да се затрпаност отклони. Тако кад је овај садањи срески начелник дошао на своју дужност, он је затекао неколико хиљада несвршених предмета, канцеларију је затекао у највећем нереду, акта разбацана на све стране и тако даље.

Према томе видите, да је то једна затрпана канцеларија, да ту треба свим силама да се ради, потребно је ту један вешт началник и персонал, па да се та затрпаност отклони. И мислим да ћете увидети да овоме извршењу није узрок нехатност началника, нити има до њега кривице, него је то једино било због затрпане канцеларије; а обећавам овде да ћу се свим силама старати, да у таквим канцеларијама, где је затрпаност, повећам персонал, бар привремено, како би се та затрпаност предмета што пре одклонила.

Вића Радовановић — Ово је данас друга интерпелација од г. посланика Стеве Максимовића, којом се он жали и интерпелише министра да би своје клијенте с једне стране задовољио, а с друге стране да би за свој рачун ускорио наплату дуга за некога кога је бранио на суду. Свакојако појава оваких интерпелација није препоручљива ни за друге људе а камо ли за једног правника и посланика. И ја, изјављујући на овом месту сажаљење, што се такви случајеви појављују овде у Скупштини, те одузимају време важнијим пословима, предлажем да Скупштина пређе преко ове интерпелације на прост дневни ред.

Потпредседник — Претрес је свршен, пошто нема више јављених говорника. Стављам на решење предлог Виће Радовановића. Ко је за то, да се преко ове интерпелације пређе на прост дневни ред, нека седи, а ко је противан нека устане? (Сви седе). — Оглашујем, да је Скупштина усвојила прост прелаз на дневни ред.

Изволте чути даље.

Министар унутрашњих дела Ј. Ђаја — Исти посланик г. Стева Максимовић народни посланик, упутио је на мене интерпелацију, која гласи: зашто је начелник среза звишког противно закону држао у притвору 79 дана Живојина Редића и Турија, који је био окривљен за покушај убиства.

Ја сам опет од дотичног начелника тражио изјашњење о томе и извештај који је поцрпљен и акта окривљења Живојина Редића тврде да је овај био под истрагом и у притвору од 25 јула до 11 октобра пр. године, када је предат суду на суђење.

До 28 августа 1888 год. било је окончано ислеђење са четири окривљеника и ако су у размаку до тога времена, два пута ишла акта суду на расматрање сходно чл. 9 Устава, пошто је по истоме делу било више њих притворено у разном времену.

Но и поред тога, окривљени Живојин и друштво му, нису се могли спровести суду са разлога, што је по истоме делу био окривљени Спасоје Јовић механџија из Кучева за кога је доцније околностима утврђено, да је и он имао учешћа у овоме злочину и који се није могао добавити до почетка месеца октомбра пр. године.

Наредно сам те је Јовић саслушан и он је у своје време па и сада на протоколу потврдио да читав месец дана — до конца месеца септембра није био у Кучеву, већ по округу пожаревачком ради трговине а у последње време и као народни војник у логору.

Доказано је дакле, да је одуговлачење ислеђења ове Живојинове кривице било независно од истеле власти, но силом околности.

Истина могло би се рећи да је полициска власт требала да спроведе дело суду, али начелник вели: да је то учињено онда би се дело вратило на дослеђење, пошто овде није случај, да се оптуженик одметнуо испод власти или бегству дао.

Могу вам изјавити, да ја не налазим, да до начелника среза звишког има намерне кривице у томе: што је Живојина Редића, који је био окривљен за покушај убиства, држао под истрагом, а у притвору дуже, но што је у закону као „максимум“ предвиђено. У осталом ја такве поступке никад не бих одобрио, и постараћу се да се не дешава да се неко, преко одређеног рока држи у притвору; али овде, пошто је било више сукриваца и пошто је требало све испитати, не налазим да има намерне кривице. Међутим ја сам вољан да увек казним и овога и другога чиновника за такво дело, ако ми буде то ко доставио; али до дана интерпелације нисам добио никакву тужбу против оваквога поступка.

Ово је што сам имао да одговорим на ову интерпелацију.

Потпредседник — Пошто нико не тражи реч, а пошто Скупштина мора донети одлуку по свакој интерпелацији или питању, то председништво предлаже прост прелаз на дневни ред. (Одобравање). Одобрава ли скупштина прост прелаз на дневни ред? (Одобрава).

Министар унутрашњих дела Јован Ђаја — Господа посланици: П. Срећковић, Јованча Јовановић и Живан Живановић, упутили су на мене једну интерпелацију, а господа посланици: Тодор Радовановић, Лазар Милосављевић и Лазар Лазаревић једно питање односно туркиње *Фатиме*, која је била пребегла у Србију па родитељима враћена у Турску, пошто је од стране наших власти злостављена. Ја ћу вам овде редом изложити факта, па ћете видети шта је у ствари. По извешћу, које сам по овоме тражио, ствар је овако текла:

Ноћу између 17 и 18 октобра 1890 године пребегли су у Врању неки Јања Стојковић, из Ораовице у Турској и Фа-

тима, кћи Атлије Аметовића, Турчина из истог места, у циљу да се она покрсти, а за тим и венчају.

Као што акта тврде, 17 октобра обоје су се јавили власти и Фатима је изјавила да је она вољно пребегла у означеној циљи и да је стара 18 година. 18 октобра већ је турски вице-конзул у Врању, пошто је раније сазнао за овај догађај и 19 истог уложио протест код наших власти, заједно са Фатиминим рођаком Рецепом Кемберовићем, и у име њених родитеља тражили да се Фатима врати родитељима, пошто је *малолетна* и нема 18 година као што је она изјавила.

Фатима је признала Рецепа за свог рођака и веровала у његово тражење. Да би се Фатимино враћање могло расправити по нашим законима, нужно је било да се вештацима определе године њене старости.

По свршеном прегледу вештаци су на протоколу констатовали, да Фатими према њеном развитку *нема више од 16 година*, овим је доказано малолетство Фатимино, да према томе потпада под власт њених родитеља и *као таква* да се *не може пуноправно ни на шта сама да определи без одобрења родитеља или тутора.* (§. 150. грађ. зак).

По основу томе, дакле, по основу малолетства, Фатима је по решењу среске власти од 20 октобра 1890 године. *предата њеном рођаку Рецепу*, ради даље предаје родитељима а не турској власти.

Од 17 до 20 октобра Фатима се налазила у Врању у поштеној кући и ни од кога није била узнемирена па ни злостављана.

У размаку овога времена Фатима је била код окружног проте да је покрсти, али је била одбивена, као што сам прота г. Илија Петровић наводи, за неиспуњење претходних законских формалности.

За време док је Фатима испитивана код власти, нико је дирнуо није а испиту је присуствовао и сам г. окружни начелник. Фатима је 20 октобра у вече, а по жељи Рецеповој допраћена на фијакеру до саме границе и по сведоџби пандура и фијакериста нико је дирнуо није, што се приликом улаза у фијакер противила и викнула нешто арнаутски. По исказу среског и окружног начелника разлози, да се овако с Фатимом поступи, ови су: што турски поданици пису више у положају какав им је био одређиван старим уредбама. Ове уредбе престале су од времена берлинског уговора; даље Фатима није као бегунац издата Турској власти, већ као малолетна родитељима на њихов захтев и малолетство Фатимино доказано је начином, како је у нашем грађ. закону предвиђено и на послетку као главније,

Што је било оправдане бојазни и код среског и код окр. начелника за оне српске домове у селу Ораовици у коме је већина Арнаута. Зар мало прети српском животу у Турској од обести Арнаута, без икаква повода? Нема сумње да би оно неколико Срба у Ораовици било изложено покољу од Арнаута, и они су је морали због тога издати.

Дакле у главноме излази ово: чим се турска власт умешала, чим је рођак малолетне девојке с турским вице-конзулом захтевао одузимање те девојке, ту више није било могућности казати: *не дам;* нарочито кад ту у име оца малољетне девојке долази један њен рођак.

Ја знам, и потпуно осећам, како је то веома незгодно, кад једна девојка долази и тражи гостопримства код нас и хоће да се покрсти, па кад је томе покретач једно нежно осећање, као што је љубав, — па да се то законским формалностима сузбије; али ја ћу да приметим, кад већ морам то да кажем, њу је требало још оне ноћи, чим је дошла, одвести дубље у земљу. Али кад то није било и власт се умешала, онда није било другога исхода, него да се она овим путем преда својим родитељима. При томе ја сам настао да испитам шта је било са овом девојком од како је била предата родитељима и могу вас уверити, да јој није ништа било кад је прешла границу; нико је није злостављао.

На послетку још и ово: не треба баш мислити да је то чиста поезија. Ја вам могу рећи да су и девојка и момак из простих, сиротних кућа који немају тако поетичног полета. Дакле, то није ствар чисто песничка, него један појав, који се може десити између простог момка и девојке у једној сиротној кући.

Толико од ове интерпелације.

Тома Јовановић — Г. министар одговарајући на поднету интерпелацију, види се да је имао са свим неистинит извештај, управо да кажем јасно српски лажан.

Потпредседник — Немојте такве речи да употребљујете.

Тома Јовановић — Господо, разуме се ни један министар не може знати шта се све у целој Србији дешава, па сигурно ни г. министар унутрашњих дела не може. Но као што рекох, извештај о томе неистинит је.

Тако пре свега у извештају се каже, да је Фатима дошла ноћу између 17 и 18; међутим то није истина. Фатима је дошла у јутру у понедељник кад је сунце огрејало целу варош и цела је чаршија била отворена. Она је дошла 17 а 18 после подне полицајац општински поднео је реферат начелнику како је једна девојка прешла преко границе и да се ставила под српску заштиту. Г. начелник наредио је општини да позове Фатиму за што је и како је дошла. Она је дошла ту, изјавила је од почетка до свршетка за што је дошла. То је било 18 а 19 дата је поп Стојиљку, да код њега буде неко време и код њега је седела до 20, у јутру када дође неки Рецеп Кемберовић и каже да је под пресијом дошла; а и она је изјавила да је дошла драговољно и да нема са Турском никаква посла; изјавила је да није више Туркиња него Српкиња. Тако стоји на протоколу саслушања. Шта је било после? —

Петог дана у вече у 6 сати, а тада је био мрак, наређе и дођу два фијакера, изведу Фатиму, попењу је мучно и насилнички у фијакер. Она је се при том јако борила да је и прозор разбила и тепих процепила и отимала је се тако да јој је и кожа с руку остала на прочкали где се ухватила. Па да ли сме то тако да буде? —

Што се каже да је она малолетна, то не стоји; она није била малолетна, јер и сама њена персона показује да је старија од 19 година.

Ја мислим, као што вели стара реч, који би је видео три пут би га грозница ухватила. Они су је за паре издали и убили углед наш. Ја нисам озлојеђен ни против начелника ни против капетана, јер у нашој земљи овуда мора бити начелник и капетан, али ево целе вароши и осталих посланика, који знају о томе, нека кажу, да ли је овај извештај истинит или није. Истина, доктори су је прегледали, али она је одбила конзула и казала му да иде да пази своју жену, а не њу Она је дошла под српски барјак и кукала је. Зар нема у Србији јунака да отме једну женску главу. Ако г. министар прими овакав неистинит извештај и ако заштити оваке чиновнике, онда се немамо ничем бољем надати тамо на граници.

Живојин Величковић — Предмет интерпелације, која у овом тренутку Скупштину занима, изгледа на први поглед да носи оскудицу услова, оскудицу интереса општег, вишег значаја. Но по дубљој оцени самога догађаја, увериће се Народно Представништво, да мало има подобних случајева — по површном прегледу малих — а да тако велики значај имају, као што, у ствари, не мали значај има догађај који је већим, који је управо великим, начинила власт наша у тренутку, кад се — неразмишљено или вероломно — ставила у положај најамнице туђег господарства.

Ја узимам на себе дужност, да образложим сву тежину преступа власти, који је она учинила овим поступком својим према Уставу, — и тежи преступ повреде нашој заветној мисли, нашем историјском задатку — уједињењу нашега народа.

У тој тежњи и реду ових мисли, држим, да ми није нужно прелиставати историју црних дана наше прошлости, те да отуда црпим материјала и начина да вас лутим, да вас управо, раздражујем на ону веру и ону нацију, која је вековима притискивала и давила нашу веру и нашу народност; нити да вас посредно изазивам противу органа

власти. — Не! Ми смо једна нова генерација и, као таква, срећнија од оних ранијих, којима је суђено било, да својим очима гледају натицање на коље и точкове многих одабраних синова Шумадије, што не хтедоше оставити веру Христову, што се не хтедоше одрећи имена српског ни онда, кад је од њих то тражено, па да даље и својима здрави и слободни иду. И, ако је истина — а ја, као и ви признајем и тврдим то и овом приликом — да само онај народ може и сме гледати у сјајну будућност своју, који има животне снаге, који има у себи духа — услов творачке силе, — онда би српски, као ретко који други народ био живаљ тај, жилав и кадар живаљ, по традицијама и историјском праву свом способан, да у остварење својих идеала и лепшу будућност своју гледа ведро и поносно. Споменикâ родољубља и пожртвовања, ретког у прошлости других народа европских има он и на крају XIV-ог века на Косову и у жртвама, које је оно за слободу ове земље прогутало. Али их, по степену личног родољубља, има и у почетку овога века, као што мало пре напоменух: у жртвама, које су у одбрани вере и врлина тога доба, китиле и окитиле бедеме града београдског. А народ такве прошлоста, господо, и сме и мора имати права, да на себе и будућност своју рачуна.

Но, и данашње генерација има равних доказа најновијег пожртвовања у рату за независност, има доказа свога родољубља у својим делима, у својој крви и својим жртвама које је поднела да успе па је и постигла, да, ма и од чести, освети мученичке гробове оних, што за веру и народност своју падоше, падоше по бојним пољима или по тамницама турским кости оставише.

А то непосредно сазнавање, то лично осећање свију беда и недаћа, јаче је од предања за познање прошлости, па с тога и држим, да није нужно, да вас, догађајима из ње, буним и раздражујем. Додајте томе, што још сами знамо, — и оно из нешто раније прошлости нечувено — насилно одводење наших Српкиња: жена и кћери у турско робље и турске хареме и онда имамо чист, још свеж, пун живог израза, преглед најцрњих увреда наше народне части и гажења нашег народног поноса.

Ја се враћам на постављени задатак, да докажем преступ власти, којој на челу стоји Министар унутрашњих дела, као заштитник реда у земљи и слободног покрета индивидува, но и преступ повреде историјском идеалу нашега народа.

Господо! Није задатак једне државе, да води бригу само о оним држављанима својима, који су је, било по праву рођења, било по услугама опште природе, ма на који начин обвезали, да о њима води старање.

Као облик друштвеног уређења, данас најсавршенији и најподеснији, уређења, које у народној држави има израза — а то је принцип који ће још дуго за себе имати већину — и народна држава, за разлику од друштвене; која је још философски појам, затвара своје капије и своје границе само пред онима новим члановима својим, који на њеним земљишту потраже нову отаџбину зато што су у својој старој, повредили основе и услове друштвеног опстанка — затвара их зато, што је општи интерес човечанства, да се повреде, такве природе, нигде под заштиту и не узимају.

Ти услови друштвеног опстанка познати су нам, као што нам није непознато и то, да они одговарају задатку државе, по томе, да они увек, не би били идентични у државама оних двају облика. С тога нећу ни улазити у дубљу оцену истих; напоменућу само то да је задатак народне државе дрикши, узвишенији, према чему средства и путеви, да тај задатак оствари, не смеју се сводити на чисто приватна права грађана и њихов културни и економни напредак. Јер мећа, која дели и обележава разлику између народне и друштвене државе, то је: идеја уједињења разбацане и растурене једне нације под више разних, туђих господарства, а у томе и лежи идеал народне државе, који нема и неће имати друштвена држава.

Но, по општим основима међународног права, кога се разног бића садржи у задатку ове државе, имајући права да на своје земљиште прими човека као правно лице, свака држава са тога баш, са вршења баш тога права постаје и јесте морална заједница. Међународни уговори пут су, којим се питања изузетних случајева, у интересу добрих односа између држава, регулисавају, соображавајући при том свака свој пристанак основним законима своје земље — писаним или неписаним.

Но, као што јавно право у опште, не познаје данас Устав ни једне државе у Европи, који би слободу савести а с тим и слободу вероисповести, дакле и слободу промене вере, сматрао за недозвољено дело; и као што позитивни закони држава — следствено своме основном закону — не признају, у погледу на савест и слободу самоопредељивости, таква дела ни за злочин ни за преступ, тако и међународно право не зна ни један уговор, па дакле ни уговоре између Србије и Турске, који би предвиђао случаје издавања и оних лица, која се на земљиште друге уговарајуће силе, у овом случају Србије, пребаце, да постану њени грађани и да приме њену веру државну. Модерна држава дакле не зна такав случај уговора на крају данашњега вака; она зна само оне изузетке, кад је потера управљена против лица, оптужених и повреду приватних права грађана: било слободе, части, имања или живота чијег. Сва остала дела, која своју природу имају: било у личним обвезама према отаџбини, као што је дужност војничке службе, било у политичким особинама и односима гоњеника — не смарају се за прост злочин ни преступ — она су природе политичке и не смеју служити за основ ни тражења ни издавања.

Али је познато: да и оно правило о издавању, има један нарочити изузетак. Допустите, да га напоменем. Вама је познато да су обале британских острова приступачне свакоме ко на њима потражи заштите. Тако је, ако се сме штампи веровати, нашао гостопримства и Падлевски, убица и нихилиста и није издат руским властима, не за то, што Русија не би имала за се симпатије двора инглеског, нити за то, што би инглеска влада у опште, хтела бити заштитник нихилиста — не, — јер их и она гони, него због тога, што се, у неиздавању компромитованих личности, хоће да огледа народно достојанство и његов суверенитет, народни понос, образ народни.

Оцењујући потом спорни догађај Фатиминог издавања са гледишта баш овог узвишаног начела народног достојанства и сравњујући га са Уставом и позитивним законима наше земље — по себи ставља се питање пред нама: да ли је власт наша државна, имајући на своју оцену опстанак Фатимин на државном нам земљишту, умела да изврши дужност, дужност сагласну ако не свима обзирима, који се из вида нису смели губити, па и националним, — онда сагласну бар ономе обзиру, који су Устав и закони државни за основ рада сваке власти поставили? Не може се, господо, порицати, да би одговор на такво питање, морао бати природе негативне, а да се та служба власти тако мора ценити казује нам Устав државни.

Члан 18 истина гарантује свакоме неограничену слободу савести а одмах за затим под своје моћно закриље ставља и све признате вере. Другим речима, и наш Устав усвојио је принцип самоопредељивости у погледу вере; те ако исте слобода савести може имати израза о истини тога великог културног напретка, што га је данашњи век учинио, заиста најјачи и најживљи доказ у живот тога начела, у живот свој нашла би она: у нераздвојности права на избор једне од трију признатих вера. Без таког значаја, слобода савести била би заблуда, јер би значило, да пресудну реч у томе погледу пред законом не води слободна воља и убеђење, већ традиције, које не морају, још и данас имати искључан утицај и за односе религиозне и националне.

А кад то правило постави један наш, један напредан Устав, не може нас се тицати, шта у томе погледу мисле и наређују и закони једне туђе апсолутне монархије, у Тур-

ској, у толико пре, што нежна природа једне женскиње, из нежнијих побуда стаје на српско земљиште, да прими веру нашу државну жртвујући љубави нашега брата — љубав према родитељима својим и све традиције свога племена Али члан 30 Устава прокламовао је и законску заштиту свакога странца који се на нашем земљишту нађе, дакле и оних, који су се затекли и оних који на њега доцније стану. разуме се заштиту, у колико се њихове личности и имања тиче. А као што сам и раније у свом говору казао, слобода савести и слобода вероисповести везана је слободом личности и у колико она заштита има да важи за личност, толико она важи и за она друга права, која су нераздвојно — органски с личношћу везана.

Но, на срамоту државе и српског имена, а на огромну моралну штету сила нашег живља, који још неослобођен, трпи под туђим господарством, под туђим јармом, српска управна власт, стојећи под надзором Министра полиције, учинила је преступ и према наведеним члановима Устава, прекршив тим делом и оне друге обзире националне.

Разлог, који је изнео г. Министар да је Фатима малолетна био ми је из раније познат, али је он удешен да се потврди и у Скупштини, како је Фатима тек 16 година стара, и да према томе није имала права да се у погледу промене вере и своје личне воље опредељује. Но тај разлог не стоји. Њега је испрела иста власт. Јер према ономе, што је мој пријатељ Тома изнео: према уверењу, које је лекар г. Топаловић издао, увиђа се, да је Фатима била дорасна и да је имала право да се опредељује у питању слободе савести и то у питању: хоће ли напустити веру мухамеданску и прећи у нашу веру православну. Једна погрешка повукла је за собм другу. Преступ, који је власт учинила, онда кад се ставила у службу турског вицеконсула, кад је на силу, лишену слободе, Фатиму, пребацила турским властима, а не њеној родбини тежа је у толико што је та власт имала нарочиту дужност, да заштити Фатиму; а она је да би поправила погрешку своју у томе, покушала да се лажно констатује, да је Фатима била без услова за самоопредељивост, дакле, да је била испод довољног броја година и према томе да је могла издати. Но, у томе она није постигла своју цељ, и г. министар унутрашњих дела, као одговорни заштитник реда у земљи, ако у истини то хоће да буде, нема интерес, да се поведе за подацима окружног началника, који је у нужди да оправда свој поступак, могао спремити за овај разлог и материјала него он треба да верује оним људима, који Фатиму знају и који су је видели.

По чл. 31. Устава земаљског забрањује се издавање чисто политичких кривица. И ако Фатима не би била прост преступник, прост злочинац, као што није у ствари, јер није ничије приватно право повредила, то она, у колико се тиче побуда за прелазак амо, побуда у промени вере, имала би се сматрати као политички кривац, но никако као прост кривац. Према овоме, власти су учиниле и преступ према чл. 31. земаљског Устава, јер су издале Фатиму као таквога кривца. Но поред ових формалних страна спорног питања о које се власт огрешила, највећа је она, коју је учинила спрам српског живља, који живи с оне стране наше границе, дакле је тим учинила и јак удар историјском нам задатку. Тамо има неколико стотине хиљада наше браће под турским јармом и кад они, по овом догађају, дођу до убеђења, да Србија и срп. власти не само нису у стању да их ослободе и да им помогну, него да се још стављају у службу турских власти и да их издају баш онима од којих бега и незаштићено женскиње, онда тај народ губи веру, да ћемо га ми икад и ослободити, губи наду, губи дух, а, ако Србија жели бити народна држава, ако она жели да очува име Пијемонта на Балкану, то би се овај догађај морао ценити нарочито са овога гледишта и, у том случају, она не би очувала народну част, ако би Н. Скупштина, без осуде, прешла преко овог питања, на дневни ред. Будимо и овде добри Срби и патриоте и не штедимо кривце.

Из ових разлога нисам задовољан са одговором г. Министра, ма да признајем да у овом догађају нема његовог личног учешћа, али држим да и он сам не може бити задовољан са оваком радњом власти; држим дакле да треба дати сатисфакције српском образу и достојанству срп. народа.

Панта Срећковић — Поштована браћо посланици! ја сам као дете, а и ви сте сигурно више пута у свом веку у вече ишли са својим матерама, кад се од једаред појави звезда, а ви кажете: ено звезда, а она одговара: ћути то роб бега, па ако ћутиш он ће да утекне, а ако говориш они ће да га ухвате". Може ли бити већег робља, него ли што су Мухамеданкиње. Ову нашу веру и народност, шта је одржало, одкуда је то остало? Наше муке и дугодишње робовање донеле су у народ чак и то веровање да сваки човек има своју звезду и кад та звезда бега, да то роб, бега и спасава се. Мене није овде покренуло да ставим то питање о Фатими и Јањи, за мене је то са свим свеједно, које да је, него ме је покренуло друго једно са свим национално питање. Као што је код нас заштићена Уставом наша приватна кућа, тако је Уставом заштићена и наша држава, да она невољне и несрећне, који хоће да промене веру или који због политике свога патриотизма и рђавог тамошњег расположења спрам њих пребегну нама, да их држава *никад не издаје*, о томе постоји обичајно право и има закон о томе. Кнез Милош издао 1860 год. закон у коме се каже само може бити издан злочинац а други нико. Ја знам, а и ви ћете знати, кад је прећашња влада, издала некога Свраку, ја мислим, да смо ми неколико месеци протествовали у новинама што је то учињено и били смо у праву, јер издавањем Фатиме, шта је учињено с нашом идејом и нашом мишљу, шта ће рећи наш народ, рећи ће, отишла једна пунолетна девојка да се покрсти и они су је издали. Такво ће убеђење да влада и код Срба и код Турака после овога у Турској? Они ће казати: та држава не заслужује да тамо бегамо, јер она ће и нас да изда.

То је та мисао, која ме је побудила, да поднесем ову интерпелацију. Независност и самосталност државна то је идеја и побуђује ме да говорим. У колико наш народ брани ову идеју, после устанка, кад је први пут дошло питање о трибуту, који се плаћао порти у 2,400.000 гроша, то је питање тако дочекано, да су сви казали: ми ћемо пре да изгинемо, него то да плаћамо. А за што смо се онда борили? Онда је Прозоровски писао Србима, да они плаћају тај данак за то, *што је њима у Србију утекло 10.000 људи*, који не смеју да се врате натраг у Турску; а ако хоће да не плаћају ништа, они нека те људе издаду. Ондашња влада казала је: ми ове људе не дамо макар плаћали и три милијуна. Па макар и сви изгинули. То је створило Србију Пијемонтом.

Други је случај био 1835 године. Неки Турчин, пријатељ кнеза Милоша, богат и важан човек, отме једну Српкињу из добре и богате куће у Приштини. Она утекне у Србију. Тај Турчин замоли кнеза Милоша да му врати ту девојку, иначе ће, вели, скупити арнаутску војску и ударити на границу. Књаз Милош му одговори; „скупи ти колику хоћеш војску, па можемо да се бијемо ја ти девојку издати нећу, јер ова земља не сме никога да издаје. Но ја ћу ти, као пријатељ учинити ово. Ја ћу наредити да на граници буде једног дана велико весеље. Ту ће бити свакојаких девојака, па и ти дођи те се весели; па која ти се девојка допадне, ти је ограби и одведи. Али ову ти девојку не дам".

Да вам наведем још један случај. Године 1871. један трговац меса човечијег био је позео за Босну робиње. Заустави се у Београду, ту код џамије, да се одмори. После неколико дана наше се жене упознају с тим робињама, и рекну им: ако вам је воља да будете слободне, и ако хоћете да вас не продаду, отидите у полицију и кажите: „аман ово је слободна земља; тражимо заштиту, и за то вам нико ништа не може». Оне оду у полицију, која их заштити. Онај трговац изгуби на њима 100.000 гроша. Он је про-

тествовао, али му то ништа не поможе, јер му је казато, да му се робиње не могу издати, за то, што је ту заложена част земље и народна — „*Србија је слободнија*“.

Ја сам вам навео ова факта, да вам кажем, како је по мом мишљењу, са свим правилно радила ондашња влада; и да је данашња влада то радила, ми би онда на све протесте одговорили да смо тако морали радити.

Што се тиче Фатиме, казаћу вам ово. То је кћер једног богатог сељака. Он је пудио Јању, и казао му: Јања потурчи се, ево ти кћери и имања“. А Јања рече: „ја нећу да се потурчим». И они га онда одведу у апс. Јања је у апсу лежао 9 месеци. После тог времена, дође неки нови паша, и пред њега изведу Јању. Он га упита, за што је он у апси? Он му одговори: „у апси сам за то, што су хтели да се потурчим, и да узмем кћер једнога бега, а ја то нећу. Паша му на то рече: нећеш; кад нећеш иди кући. И пусти га. Кад дође кући, девојка му рече: кад ти нећеш Јања да се потурчиш, онда тебе више волем и хоћу да се покрстим“. На речи г. министра о љубави, ја мислим, да љубав није ствар, одређена само за господу, него и најнижа сиротиња, — и она се воле — и то частније и боље. Дакле, кад дође кући, Фатима му рече: „Јањо, ти нећеш да се потурчиш за моју љубав?“ Јања вели: „нећу“. А она му рече; „кад ти нећеш да се потурчиш, онда ја хоћу да се покрстим, јер те толико волим. Него, може ли твој брат да оде у Србију да упита, можемо ли ми да побегнемо те да се ја тамо покрстим“. Јањин брат дође у Врању, и тамо исприча, како они нису ништа ни учинили, но девојка сама хоће да се покрсти. Начелник му рече: „можете доћи, даћемо вам заштите, и будите са свим слободни, јер вас закони земаљски заштићују? Ово не треба губити ни пошто из вида, да су Јања и Фатима дошли, пошто им је обећана заштита. Они дођу у Врању, јаве се начелнику, надајући се да ће бити заштићени.

Ова два брата продали су били сву покретност за 140 дук. Старији брат узео је 40 дук. а ових 100 дук. дали су девојци, да их она чува. Кад су они дошли г. министар је казао, да је наше власти примају у заштиту. Ја нећу да кривим г. министра, него нашу власт а то је начелника окружног и начелника среског, што су они поднели лажне извештаје министру, да су се дигли Арнаути, да ће да ударе на границу, па ето ти беде и несреће. Нити је се ко дигао, нити је ко устао, па баш и да је, ми ако имамо наше државне самосталности, треба да се томе противимо и да не дозволимо, да они раде што хоће, ако хоће да отимају, онда да гинемо, па коме пукне глава, ко остане читав, онај ће и победити. Дакле нити је било плашње, нити је било устанка, од стране Арнаута, а и да је било ја то не уважавам. Но оставимо то на страну, имам једну другу ствар да напоменем, ја нећу да узимам на душу моју, али кажу, да није ту у новчаном смислу чист посао. Кад су Јања и Фатима дошли у Врању, њих су раздвојили. Ја нећу да говорим о споредностима, само имам да кажем, да је начелник требао да ради *по закону* и да не сме да даје лажне извештаје, па према њима да и министар може да погреши. Какав је извештај дао, ја не знам, само кажем страха арнаутског није било. Дошао је, кажу, њен рођак, она њега није признала за рођака, нити је он био њен рођак. Сам министар признаје, да се она противила да уђе у фијакер, да није ушла добре воље, него су је угурали на силу и издајнички пребацили у Турску, и оно је истина, што Тома каже. Молим вас, шта се ради код нас кад девојка утекне. Они би је избили, да је одмах нађу. Али девојка се даје на другу страну, и тако док неколико дана прође људи се одљуте. На тако исто са свим је и овде појмљиво, шта је требао да ради овде начелник. Кад је дошао човек и каже моје је дете малолетно, он је требао рећи, ево ти суда, ово је земља законита. Имамо цркву, имамо морал већи, него што га ви имате. Турске су жене робиње, нека буде прилике, да дођу само код нас, све ће да се покрсте, јер не могу да живе затворене у кавезу као тице (Смех). Дакле то је било у реду, да се каже: Ево вам суда или да девојку из тога места пошаље даље. Но ја не бих био за то, јер ако хоће, да се чини отмица, ја држим, да је погранично коље јаче, него њихов град какав, Највећу славу, коју је добио Дубровник стекао је тиме, што никад није хтео никога да изда. Ви знате, да су на силу хтели да узму херцега Шћепана, Дубровчани и ако нису били тако велика сила, нису га хтели издати. Дакле ја сматрам, да је поступак началника среског некоректан и да су они погазили закон. Они нису требали питати министра, шта треба да раде, него да се владају по закону; за то ја предлажем Скупштини оваку резолуцију: „Због овако очитог гажења позитивног закона, тражим, да се отпусте из државне службе они чиновници (началник и капетан), који су закон погазили, и да се пређе на дневни ред.“

Богосав Поповић — Ја ћу неколико речи да кажем о томе, да ли је требало, да та девојка Фатима остане или је боље што су је вратили? Господо, ја сам из ново-ослобођених крајева а свршио сам богословију у Призрену и видео сам стотине примера да наше девојке Турци одводе. 1874 год. био сам у Призрену, видео сам својим очима, кад су једну красну девојку српску отели Арнаути, после тога догађаја протестовали су конзул руски Јастребов, Ставрић и Станковић и одиста су успели и та је девојка враћена од Арнаута. Арнаути су се били скупили преко 1000 и хтели су опет да врате девојку, али су им низами стали на пут. Дакле после протеста, као што рекох, она је враћена, и удала се је за једног Србина у Призрену. Дакле види се, да и Турска власт, кад се протествује, чини оно што треба. Сад, господо, та Фатима девојка, кад је дошла у Врању по мом мишљењу, треба прво, да се види, да ли је та девојка силом дошла, и кад је турска власт протествовала и тражила да се врати, да ли је потребно било, да се врати или не? Колико сам ја чуо ствар је стајала овако: они су нам претили, ако се та девојка не врати да ће посећи све Србе у Турској у околини одакле је девојка. Сад кад је та девојка враћена у Турску, ми имамо права, да протествујемо противу насиља турског у сваком случају. Ми кад смо вратили ту девојку, наши посланици имају права да протествују, да се све српкиње из канџи турских зулумћара врате. Дакле ја налазим, с погледом на тамошње становништво, није рђаво учињено, што је та Туркиња враћена. А што рече г Панта Срећковић и Тома, да су је издали за паре, то треба строго казнити. Немам више ништа да кажем.

Панта Срећковић — Ја нисам казао, да је за паре издана, него да су погазили закон.

Алимпије Васиљевић — Као посланик тога округа, у коме се десио тај немио случај, сматрам за дужност да кажем неколико речи. Српска власт свуда и на сваком месту, треба да врши своју патриотску дужност, и својим радом и понашањем да подигну углед државе, које су органи. То још више треба рећи о власти српској; која ради тамо на граници, која ради на видику српског народа у Македонији и Ст. Србији, одакле народ гледа на Србију као на зеницу ока. У овоме случају те власти нису разумеле свој положај, нису умеле, да сачувају углед српске државе. То је факт, који неће нико порећи. Ја, све што год бих имао од вас и г. министра унутрашњих дела, то је, што сам и онамад тражио од министра финансије, да се стара да бар на тим местима, која су мртва стража српске мисли, постави достојније чиновнике, који ће умети чувати углед Србије.

Димитрије Машић — Нисам мислио ни речи да кажем, али на то ме је побудио поштовани посланик поп Богосав. Ствар је текла редовним током, док он није почео говорити. Његов говор побудио ме је, да и ја узмем реч а у толико више с тога, што видим у њему свештеника праве вере, проповедника хришћанске науке, човека, који је дужан, да и дивљака прими у закриље православне цркве. Ја сматрам, да је српство тиме увређено, што је г. поп Богосав казао, да је добро учињено, што је враћена једна Туркиња.

Богосав Поповић — Мој говор не треба тако разумети. Ја сам говорио са другог гледишта. На првом месту, господо, треба се запитати, да ли је боље, да се уклони једна женска

или да 200 глава Срба падну тамо у Турској? То треба г. Машић да има у виду, па да не чини примедбе. Дакле ја сам говорио у корист оних Срба, који су тамо, а ви знате, господо, у каквом се стању налази тамошњи наш живаљ; неки су од њих изгинули, неки су побегли, и кад би дали повода, да посеку и оне, који се још тамо налазе, онда би било још горе.

Министар унутр. дела Ј. Ђаја — Пре свега, господо, ја сам вам изнео ствар како стоји по актима и по извештајима, које сам добијао. И што год има у тим извештајима и актима ви сте чули. За тим морам признати да сам пре свега благодаран г. Величковићу и г. Панти Срећковићу што су ствар са чисто личног пренели на друго земљиште. Заиста, господо, овде говорити по законима, по параграфима врло је тешко, па баш да је све по параграфима и учињено, у овом случају мучно је то примити, мучно је оправдати дозволу, да се из српске државе ма и малољетник какав врати преко турске границе. Ја потпуно осећам с свама колико је мучно о том питању говорити, како је врло незгодно говорити по параграфима и по законима. Мени је мило и то, што је ово једно од оних питања у коме нема нико да говори другоме као радикал либералу или као либерал радикалу, него као Србин Србину. (живо кретање и одобравање целе Скупштине). И говорећи дакле не као политички противници, већ као Срби Србима, ја држим да морамо ипак имати у виду да ни начелник окружни а ни начелник срески нису нешто друго оно што и ми. Ја њих нећу никако бранити, али ни један од вас држим, неће рећи да Лука Вукомановић и Јаничијевић нису добри Срби. И ја ћу се позвати на сву господу посланике, који њих двојицу познају, да потврде да су они збиља добри Срби као и ми. (Тако је). Дакле тврдити да су они учинили некакву издају, — као што један од господе, сигурио у партијској срџби рече, да су учинили некакво издајство српства, то би била веома тешка казна за њих, и мислим да они нису толики прекор заслужили.

Ово је случај, где се је могла погрешка учинити, али то никако није била погрешка, која се не може опростити. Дакле кад цело ово питање сведемо на питање о поносу српском, кога осећа сваки Србин, а нарочито Срби у крајевима, који нису сретни да буду слободни, и који очекују ослобођење од нас своје браће, онда ја сам увек вољан па и онда, кад погреше и срески и окружни начелник, да ипак кажем, да не треба да се огласе за издајнике, него треба казати: у једној изненадној прилици нису се умели наћи, па с тога треба ту да тражимо подесна лека и да не распирујемо тако много једну ствар као што је ова, те да од једног признатог зла направимо горе.

Ево ја сам вољан, ако и Скупштина буде вољна, да одредимо нарочиту комисију, која ће ову ствар извидети.

На сваки начин у души њиховој мора бити врло мучно, да се у Скупштини о њима овако говори. Ја признајем да су они погрешили, али за сваку погрешку брат може наћи блажег израза, а не да одмах оглашава људе за издајнике и искључује их из кола српства! С тога бих молио г.г. посланике, да овај догађај сматрају као једну нехотичну и непријатну погрешку, и да се према томе спрам тих чиновника поступи, а ми да се сложимо и да кажемо да не би требало тако да се учини.

Милан Ђурић — Господо, није ово прва прилика да су Туркиње бегале за Србе. Ми знамо да је у средњем веку било више таквих случајева. Такав случај био је и са сестром чувених из народних песама Муја и Алије из Кладуше из Турске Удбине, која је одбегла за нашег сердара Смиљанића народњег јунака, а шта видимо у овом случају? Видимо где једна млада Туркиња заљубљена у Србина оставила оца и побегла у Србију само да би његова љуба била. Пре овога отац Фатимин видећи љубав своје кћери нудио је тога младог Србина да преврне вером, да остави веру православну свога оца и деда, да прими мухамеданство — турску веру, па да му да не само Фатиму „лијепу ђевојку“ већ и имање, само да постане његов зет. И ако је велика младићска љубав у Србина за Фатимом ипак нехте превртути ни за љубав младе ђевојке ни имања вером свога оца и деда, претпоставио је да не само девојку за љубовцу не добије и имања, већ издржао је и муке 9 месеци у турској тамници, али остао је чврст у својој вери. Фатима кад виђе да не може одољети љубави реши се те остави оца, мајку, — фамилију, и побеже са момком у Србију са намером да прими веру хришћанску и венча се са својим драганом.

Дошавши у Врању, која је на граници између Турске и краљевине Србије, која је — може се рећи — пред очима раздражена оца, његових пријатеља и свију сљедбеника мухаеданцима, пријавила се одмах власти да хоће да пређе у српску веру, и да се венча са момком, са којим је и добјегла. Начелник окружни и капетан нису се у овој прилици умели наћи што су дужни били, те да Фатиму са њеним заручником уклоне успред очију турске власти дубље у Србију. Ја држим да међу нама нема ни једног који не сажаљева и не осуђује погрешку окружног старешине; међу нама нема ни једнога, који за понос своје земље и њен интерес самосталности и ради доброг угледа и гласа пред осталом браћом Србима који под Турцима још робују, није вољан осудити поступак начелника и капетана, као и то да се ни замислити не може да су они као Срби с намером учинили издају Фатиме на штету угледа Србије. Г. министар сам је пред Скупштином констатовао да је вољан да се за њихово неумјесно понашање у овој изненадној прилици учини са начелником и капетаном све оно што ће задовољити праведна наша народња осећања. Ту верујем да ће влада са Скупштином и Скупштина са владом бити сагласна. Пре него што бих завршио мој говор признајем да је наш понос и осећај народни увређен, али не могу признати да такав један случај може учинити да Срби не гледају на Србију из Турске као на свој пијемонт. — Много је Срба кроз векове помрло по тамницама турским и на кољу, много је српкиња одведено у ропство и потурчено на силу, и много је на бојним пољима јунака српских пало на опет Србија није клонула да не тежи јединству и ослобођењу народном, нити је изгубила углед код своје браће, па неће ни сада овај један непријатан случај бити у стању да је омете у њеном историском задатку, за то сам мишљења да г. министар начелника и капетана уклони са ових положаја — са врата Србије, који су сами осведочили својим радом да нису за та места и ако су добри Срби, и постави на та места друге људе који ће бити вични чувати углед и самосталност Србије својим радом пред Србима, Турцима и Арбанасима, који су ту на вратима Србије, давати доказа сваком приликом да умеју штитити интересе Србије и дати заштиту сваком ко тражи заштиту у Краљевини Србији под тробојницом Србије. Ја мислим да ће г. министар сад пред Народном Скупштином сам бити вољан да изјави да ће горе поменуте српске чиновнике са границе врањске уклонити, и ако нађе да су криви и више још и казнити, па за то онда може Скупштина са светлим образом пред народом прећи на дневни ред, а једнодушност при оваком раду Скупштине и владе диктираће свима чиновницима српским, како требају у државним плановима бити опрезни и свагда и у сваким приликама чувати достојанство и образ Краљевине Србије.

Живојин Величковић — Кад сам мало пре у своме говору напоменуо да је власт несмишљеним својим поступком учинила повреду велике замисли српске, ја сам то казао за то, што сам гледао на позитивну страну овог дела. И гледајући на ту страну ја нисам био у стању да продрем у оне радње, којима је се власт у овом случају удешавала. Ја видим да је овде учињено једно дело, које је против закона и Устава, против нашег историског задатка и кад ја видим да је то противно Уставу и законима земље, ја не могу да мислим да ли то није учињено из других побуда, које не смем да поменем у Скупштини, а на жалост ако буде и из оних побуда, које је напоменуо Т. Јовановић и онда од наше будућности не би било ништа.

Марко Петровић — На ово питање не може се гледати са оног правца са кога су узела господа, која кажу де је Фатима била туркиња и да је власт била дужна да је као маљолетну туркињу преда својим родитељима.

Господо, кад овакве појмове износимо као представници народа српског, онда ми и нелогично грешимо се о истину, и

нехотично окрећемо леђа историји. Фатима је господо Арнаутка, кћер Србина Арбанаса. Племе арбанашко није племе турско, није османско, него је племе српско, које је стицајем несретних догађаја остало у ропству више него што су остали други крајеви српства и ми би учинили велику неправду и њима и Србији, кад би казали, да је Фатима као така, као кћер Арбанашка била туркиња османског племена. Ми знамо, да је Ђорђе Кастриотић био посилац српске мисли, борио се за срп. слободу и сузбијао најезду, која је дошла из Анадолије — то нам тврди историја, то нам тврди Српска појезија.

Фатима је имала пуно право на гостопримство и заштиту нашу као кћер Српског племена, као Српкиња Мухамеданске вере, и жалити је, што српске власти нису биле способне да схвате свој посао онако правилно, како би требале да су га схватили у овој прилици, с тога не могу наћи код нас никаква оправдања за такав свој неоправдан поступак, нарочито власти, које су на таквим местима, којима поред редовних прилика унутра лежи задатак да будним оком прате развој свију међународних појава међу племеном Српским преко међа Српске територије; — и да их вазда схватају, како то велики интерес српства тражи и има по јасним прописима међународног права. Ја, дакле, мислим, да би једина сатисфакција оштећеним интересима српства у овом случају, и повређеним осећајима нашим за недовољно заступање националних права овде била та: да се та власт због тога уклони с тога места и да се тамо постави така власт, која ће бити кадра да вазда заступи мисао и интересе српства онако, како то има права по међународном праву, и како имамо дужности према заветној српској мисли. То би било једино задовољство наше за повреду оног светог осећања, која нас све у овим часовима обузимају пред овим овако незгодним фактом у овом питању. За то предлажем Народној Скуп. оваку резолуцију за решење овог питања:

„Да се власти полицијске, којима је у дужности стајало, да правилније схвате дужност власти српске у овом питању, основане на одредбама међународног права; и као неспремне за правилно схваћање и довољно процењивање оваквог појава међународне природе; удале с те тачке вршења дужности и употребе права српске власти и замене са људима спремнијим за та тако важна места, — а преко ове интерпелације са овом изјавом да се пређе на дневни ред."

Ст. Рибарац — Устао сам, да гласно пред народом и пред целим светом констатујем једнодушност Народне Скупштине у овом овако важном питању, — јер свакако ни ви ни ја нећемо никакву пажњу обратити мишљењу попа Богосава као ни оном сведочанству проте Милана. које он и непозван издаје Турцима: да су Арнаути — Турци — да је Фатима Туркиња. Констатујући ову једнодушност, ја сматрам за дужност, да обратим пажњу Скупштине на неке ствари, и да покажем како је г. министар при свој доброј вољи да послужи овој мисли показао неке неисправне погледе на ово питање. На име, он нам је казао: да се власти дужност из овога основала на томе, што Фатима није имала 16 година и није могла слободно са собом да располаже.

Господо тај разлог не вреди.

Ако у нашим унутрашњим односима наш крич. закон прописује то за наше грађанке, тај разлог не вреди за ону српску грађанку, која стоји под туђом влашћу, али која је прешла у Србију да тражи заштиту српских власти да тражи уточиште најнежнијих осећања. Г. министар унутрашњих дела казао је даље, како је сам берлински уговор пореметио однос који је постајао дотле између Србије и Турске и из тога би готов да изводи основу за правдање наше власти у овом случају. Ја сам готов да признам то, али у исто време изјављујем да берлински уговор не спречава српским властима ни дужност ни право да примају ове туђинке; и у колико сам уверен, у колико је српско племе уверено *да нам је берлински уговор учинио једну од највећих неправда у овом веку, да је то акт силе према праву нашег племена, да је то дело, којим су негиране наше жртве и светим ратовима за ослобођење и независност* у толико мислим да је дужност наша у оваквим приликама да баш обиђемо и берлински уговор ради наше народне мисли, ради наше браће из Ст. Србије и Македоније. То нам наша патриотска дужност налаже.

Ја сам напред одао заслужено признање патриотском осећању министра унутр. дела у овом питању, али не могу а да у исто време не дам израза свога жаљења за што он покушава да чува чиновнике од прекора, који су са свим оправдани. Он је казао да је ово изненадни појав и да је то издавање учињено услед „недосећања" тих чиновника; да су они били присебни, не би то учинили. Баш то је та тачка на коју ми нападамо. Баш то је та тачка која нам даје права да апелујемо на Народну Скупштину и тражимо да она изврши своју дужност у овој ствари, баш то је доказ да ти чиновници нису разумевали своју дужност у томе. У осталом го не стоји да је ово „изненадна појава" и да чиновници могу да се оправдају од прекора српске Скупштине, јер Фатима се ставила под заштиту српских власти 17 октобра предата је неком Реџепу 22 у вече. Пет дана имале су српске власти да промисле да заштите једну невиност, да заштите једно најчистије осећање душе, и кад за 5 дана нису могли да процене сву важност овога, онда ти чиновници не могу да се правдају што су издали ту девојку, нарочито за то што су имали доста времена да се обрате г. министру, па да од њега добију информације, а они то нису учинили.

То је главно што сам ја имао да кажем и да би Скупштина у овом питању потврдила једногласност, своју једнодушност, и да би одала правду г. министру унутрашњих дела за његово правилно делање у овој ствари до сад, ја сам слободан да предложим следећу резолицију, која ће да задовољи наша патриотска осећања, и која ће, мислим одјекнути по свима српским крајевима. Та би резолуција гласила овако:

„Народна Скупштина прима к знању објашњење г. министра унутр. послова по делу издавања девојке Фатиме турским властима, задовољна са досадањим његовим личним радом по овој ствари, очекује од г. министра да предузме строге мере противу оних чиновника, који су издали Фатиму те да се тиме подигне заштитна снага српских закона и одржи у важности углед српске државе на балканском полуострву".

Молим 10 посланика да ме потпомогну. (Потпомажу га).

Као што видите, ми одајемо овим заслужену правду г. министру, потврђујемо и слогу између Скупштине и владе и у овом случају одричемо се онога што је он предложио да учествујемо у комисији и мислимо да ће он ово примити.

Панта Срећковић — Ја пристајем на ову резолуцију, а моју повлачим, јер је у неколико блажија.

Милан Ђурић — Поштовани предговорник г. Рибарац хтео је да изврне значај моме говору. Чула је цела Скупштина шта сам ја казао. Он рече да прота Милан Ђурић не зна да су Турци и Арбанаси два племена. Но ја сам рекао да то није једини случај да једна Туркиња одбегне за Србина ово сам узео из народних песама. Можда ме је г. Рибарац рђаво чуо за то што је облачина; а ја знам, као што и г. Рибарац зна, да у Турској живе Арбанаси, Турци, Срби и др.

Потпредседник — Оглашујем да је претрес свршен. По овој интерпелацији имамо два предлога. Један је предлог попа Марка Петровића, који је потпомогнут, овај ће предлог прво доћи на решење. Но има и предлог Рибарца који је такође потпомогнут. Ја ћу прво ставити на решење предлог Марка Петровића.

Риста Поповић — По пословнику ове резолуције могу да се упуте одбору, јер ми не можемо о њима да решавамо док не размислимо. Мотивације су политичке природе, и ми не можемо о њима да решавамо док не промислимо.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Одговорни уредник **Ранко Петровић**. Штампа крал. српске државне штампарије